

Verborgen voor de Geuzen of de Spanjaarden?

DE ZILVERSCHAT VAN WESTWOUD: GETUIGE VAN DE OPSTAND

In november 2016 werden op een akker in Westwoud (Gemeente Drechterland) door drie metaaldetectoramateurs circa honderd grote en zware zilveren munten uit de 16de eeuw gevonden. Niet eerder werd zo'n grote collectie munten in West-Friesland ontdekt. De munten werden in een klein gebied, direct onder de bouwvoor, aangetroffen. Ze horen ongetwijfeld bij elkaar en kunnen als een gesloten vondst, een schatvondst, worden aangemerkt.

Door Frank Postma en Michiel Bartels

In de directe nabijheid van de munten werden, op een verder vondstloze akker, meer dan tien scherven van een zogenaamde 'eikenbladbaardman' gevonden. Dit is een met eikenloof versierde, steengoed kruik vervaardigd in Keulen: typerend voor en veelvoorkomend in het derde kwart van de 16de eeuw. De munten zijn vrijwel zeker in de kruik opgeborgen geweest. Een beschadiging aan de onderzijde wijst op het bewust inslaan van de kruik om de munten er in te kunnen stoppen. Vermoedelijk was de kan afgesloten met een kleine roodbakkende plavuis. De munten werden gemeld en binnengebracht bij Archeologie West-Friesland, waar ze zijn gedetermineerd en professioneel

Afbeelding 1. De zilverschat van Westwoud. Foto: Archeologie West-Friesland.

Afbeelding 2. Kaart van Johannes Dou uit 1651 met het dorp Westwoud.

geconserveerd. In nauwe samenwerking met alle betrokkenen was het mogelijk om op 31 maart 2017 in het Westfries Museum te Hoorn een speciale expositie over de schatvondst te openen. De expositie kon zich verheugen in een grote publieke belangstelling.

DE DATERING EN HERKOMST VAN DE MUNTEN

De oudste munt van de zilverschat is een Karolusgulden, de allereerste gulden in zilver van de Nederlanden. Deze woog bijna 23 gram en is geslagen onder Karel V, in de periode 1542-1552. Op basis van het muntteken 'handje' is bekend dat Antwerpen de plaats van productie van de munt is geweest. Koning Filips II verving de zilveren Karolusgulden door de veel zwaardere Filipsdaalder van circa 34 gram. De waarde was in eerste instantie 35 stuiver. De schatvondst omvat 51 Filipsdaalders uit de periode 1557-1559. Op deze daalders wordt Filips II vermeld als 'ANG REX'. De Spaanse koning Filips II trouwde in 1554 namelijk met de Engelse koningin Maria Tudor en werd daarmee tevens koning van Engeland. Daarnaast zijn in de schat uit de periode 1560-1567 17 hele Filipsdaalders en 17 halve Filipsdaalders vertegenwoordigd. Uitzonderlijk is een Henricusdaalder (1556-1568), uitgegeven door de protestantse leider Hendrik van Brederode. Hij liet zware Filipsdaalders omsmelten tot veel lichtere daalders. Met deze 'hagenmunterij'

Een beschadiging aan de onderzijde wijst op het bewust inslaan van de kruik om de munten er in te kunnen stoppen

probeerde hij in zijn Heerlijkheid Vianen bij te verdienen. De jongste munt uit de schat, de sluitmunt, is een halve Filipsdaalder uit 1571 en geslagen in Antwerpen. Antwerpen is als muntplaats met 30 stuks goed vertegenwoordigd, maar de meeste hele en halve Filipsdaalders komen uit Nijmegen (34). De overige munten komen uit Maastricht (10), Dordrecht (6) en Hasselt in Overijssel (4). Slechts één munt stamt uit Brugge.

In 1573 werden alle zilveren munten door de regering van Holland en Zeeland van een stempel (klop) voorzien. In de schatvondst heeft geen van de gevonden munten dit kenmerk. Gelet op de sluitmunt en het ontbreken van kloppen ligt het voor de hand te veronderstellen dat de munten op zijn vroegst in 1571 en uiterlijk in 1573 zijn begraven.

Afbeelding 3. Karolusgulden geslagen in Antwerpen op naam van Karel V van 1542-1552.
37 mm 22,39 gram. Foto: Archeologie West-Friesland.

Afbeelding 4. Henricusdaalder geslagen in Vianen op naam van Hendrik van Brederode van 1556-1568.
43 mm 27,70 gram. Foto: Archeologie West-Friesland.

De zilveren munten hadden in 1571 een gezamenlijke waarde van circa 200 gulden. Een ambachtsman moest destijds 10 dagen werken voor een Filipsdaalder. De waarde van de zilverschat komt dus overeen met drie modale jaarlonen. Wat was de reden om dit aanzienlijke kapitaal te verbergen?

ONRUST EN ONZEKERHEID

In de 16e eeuw was West-Friesland een welvarend gebied waar interregionale zeehandel, visvangst, veeteelt en productie van veel voedingsmiddelen, zoals kaas en haring, een grote rol speelden. De invloed van de leer van Luther vond al vroeg een goede voedingsbodem in het gebied. Door de Staten van Holland werd Hoorn bijvoorbeeld al in 1527 gekenmerkt

als een door Lutheranisme geïnfecteerde stad. Keizer Karel V wist wel raad met de afvalligen: het waren ketters die de doodstraf verdienden. De Westfriese steden stonden echter veel toleranter tegenover nieuwe geloofswegen dan de keizer en gedoogden veelal doopsgezinde en andere protestantse stromingen. De geloofsstrijd verdeelde echter zowel de stads- en dorpsbesturen als de bevolking. De scheuring tussen katholiek en protestant liep dwars door dorpen en families.

Toen in 1566 aan het Spaanse gezag een smeekbede werd overhandigd om een einde te maken aan de geloofsvervolg, gaf men hieraan maar gedeeltelijk gehoor. In de Zuidelijke Nederlanden brak de Beeldenstorm uit. De reactie van de nieuwe koning Filips II liet niet lang op zich wachten. Zijn veldheer de hertog van Alva stelde hardhandig orde op zaken. Dit lokte een reactie uit van de protestantse edelen om de landsheer te weerstaan. Een grootschalige opstand brak uit. Veel aanhangers van het protestantisme wachtten de burgeroorlog niet af en vluchtten naar het veilige Emden in Oost-Friesland. De onrust bereikte intussen ook West-Friesland; plunderende bendes en gevechtsgroepen van beide zijden maakten het platteland onveilig. De rijkdom liep daardoor flink terug. Tot overmaat van ramp brak in 1570 op diverse plekken de zeedijk en stond het land onder water. In 1571 stortte de economie volledig in. Boerderijen werden gebrandschat, de bevolking gegijzeld en pas tegen losgeld vrijgelaten. Soms werden de Westfriezen gedwongen om mee te vechten op de vloot of in de landlegers. De soldaten werden slecht of niet betaald door de veldheren en ze persten daarom onder bedreiging met de dood de bevolking af. Diverse dorpen kochten plundering af of

Uit het zicht van Geuzen én Spanjaarden begroeven ze meer dan 100 zilveren munten in een pot op het land

stelden, zoals in Westwoud, een militie aan om de boerderijen te bewaken. De situatie was hopeloos.

In de storm van deze burgeroorlog besloot een Westwouder boerenfamilie haar kapitaal aan de grond toe te vertrouwen in de hoop op betere tijden. Uit het zicht van Geuzen én Spanjaarden begroeven ze meer dan 100 zilveren munten in een pot op het land. De kansen voor de opstandelingen of Geuzen keerden toen in het najaar van 1573 de slag om Alkmaar werd gewonnen. Op de Zuiderzee werd vervolgens door de gecombineerde Westfriese en Waterlandse vloot de Spaans-Amsterdamse oorlogsvloot in de Slag op de Zuiderzee vernietigd. De eigenaar heeft na de terugkeer van rust en vrede het omvangrijke vermogen niet opgegraven. De schat is meer dan vierhonderd jaar in de bodem achtergebleven. De ongetwijfeld tragische redenen waarom vormen het geheim van de zilverschat van Westwoud.

Afbeelding 5. De sluitmunt van de zilverschat, een halve Filipsdaalder geslagen in 1571 te Antwerpen.
34 mm 17,15 gram. Foto: Archeologie West-Friesland.

Gelet op de sluitmunt en het ontbreken van kloppen ligt het voor de hand te veronderstellen dat de munten op zijn vroegst in 1571 en uiterlijk in 1573 zijn begraven